

Aradi utcák híres névadói
–A Forray és az Orczy családok–

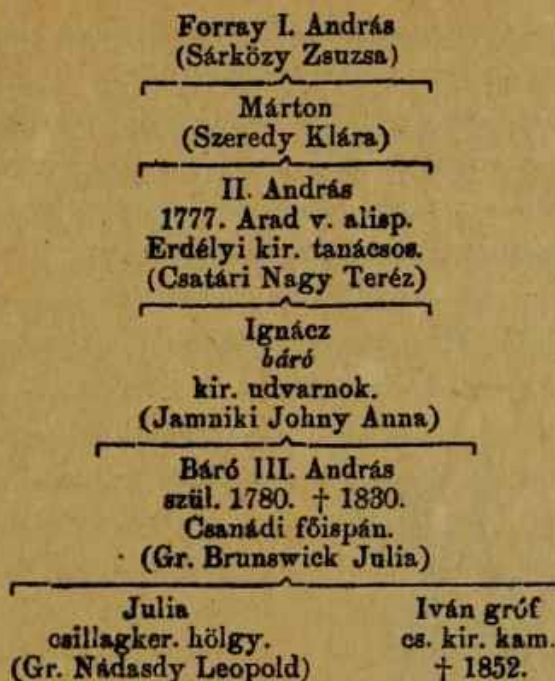
Forray utca, Orczy utca, a magyarul tudó aradiak ismerik, és ma is használják az utcáknak ezt a megnevezését, azzal együtt, hogy már több mint 90 éve más nevük van. Már ez a tény is megérdemli, hogy többet tudjunk azokról, akikről az utcákat elnevezték. Ugyanakkor a névadók, Forray András és Orczy Lőrinc nemcsak a mi vidékünknek, de a hajdani Magyarországnak is kimagasló személyiségek voltak, emellett a két régi nemesi család története érdekes, izgalmas „regény”, amely a város, a megye történetének, illetve a magyar történelemnek fontos és érdekes eseményeit hozza emberközelbe.

A Forrayak családtörténete a 13. századig nyúlik vissza, a családnévvel legelőször Abaúj megyében találkozunk, az első ismert ős Chete comes volt (a comes=ispán cím a középkorban méltóságot és bizonyos hivatalt jelentett, magába foglalta a bíráskodási jogot is), fia Aladár 1255-ben, mint birtokos szerepelt, ő volt V. István király feleségének, Erzsébetnek a tárnokmestere, majd főétekfőgője. A király öt falut adományozott neki, ezek között volt a Forró nevű település, innen származik a család neve. Címerük a háromszögű pajzsban, bástya koronán álló kakas volt.

Az elkövetkező két évszázadban család történetéről nem kerültek elő dokumentumok, a név a török hódoltság idején tűnik fel újra, a család férfitagjai, Forray István és fia, valamint három testvére, és három unokatestvére részt vettek a törökök elleni harcokban, ezért nemességet kaptak, ezt 1622-ben hirdették ki Heves és Gömör vármegyékben.

Aztán a család annyira „elágazódott”, hogy az egyes tagok nemesi eredetét már nehezen lehetett megtalálni, ezért szükség volt az „újra nemesítésre”.

A XVII. század végén élt Forray András, ki nejével Sárközy Zsuzsannával a következő nemzékrendet terjeszté le:

I. Andrásnak Sárközy Zsuzsannától fia Márton Szeredy Klárával nemzé II. András t, ki Arad vármegyének 1751-ben jegyzője és országgyűlési követe, 1767—1777-ben alispánja ¹⁾, utóbb erdélyi kir. tanácsos, és sz. István-rend kis-keresztese volt. Csatári Nagy Teréztől fia

Ignác előbb Fejér megyei alispán ²⁾, utóbb kir. udvarnok, és 1790-ben báróságra emeltetett ³⁾. Nejétől jamniki Johny Annától fia

III. András Soborsinban született 1780-ki nov. 17-én. Nőül vette 1805-ki mart. 19-én korompai gróf Brunswick Juliát, (gr. Brunswick József később országbíró leányát); — 1807-ben cs. kir. kamarás, és királyi biztos Eszék, Szent-György és Zombor városok ügyeiben; 1824-ben Krassó vármegye főispáni helyettese, hová 1825-ben iktattatott be; 1829-ben Csanád vármegye főispánjául neveztetett ki. Meghalt 1830-ki aug. 10-én ⁴⁾. Gyermekei:

¹⁾ Lehoczky Stemmatogr. I. 186.

²⁾ Ugyanott.

³⁾ Ugyanott 168.

⁴⁾ L. Ponorí Thewrewk Józseftől „Soborsini báró Forray András emlékezete“ Pozsony 1843.

A „mi Forraynk” elődjei, Forray András és felesége Sárközy Zsuzsa a 18. század elején Gyöngyösre költöztek, nekik 1714-ben sikerült a nemességüket megújítani, neveik szerepelnek a Királyi könyvekben: Sárközy–Forray Márton, János, itt található meg a nemesi cím elnyerésének időpontja, illetve a címerük bemutatása¹.

A fentebb említett Királyi könyvek (Libri Regii)

nélkülözhetetlen ma is mindazok számára, akik a hajdani Monarchia területén élt családok eredetével, történetével foglalkoznak. Ez a budapesti Országos Levéltárban őrzött dokumentumgyűjtemény tartalmazza a Habsburg-házi uralkodók idején (1527–1918) vezetett iktatókönyveket, jegyzékeket, kivonatokat, amelyekben a különféle kancelláriai ügykörök fő adatait gyűjtötték össze. Itt található az összes nemesi címadományozás, nemességmegújítás illetve megerősítés, birtokvétele-adományozás iratai, valamint a nemesi címerek leírása. Több száz középkori oklevél másolatát, több mint háromezer címerképet tartalmaz. A majd 400 év alatt 82 első osztályú könyv jött létre (67 a magyar uralkodói kancellárián, illetve 15 az erdélyi udvari kancellárián, ez utóbbi a Libri Regii Transilvaniae).

Visszatérve a Forrayakhoz, Márton és Szeredy Klára házasságából két fiú született. A nagyobbik Márton, Almásy Teréziát vette feleségül, gyermekük József a korabeli köznemesség életútját járta be, tagja lett a Bécsben működő Magyar Királyi Testőrségnek.

Ezt a szervezetet Mária Terézia alapította 1760-ban, részben ezzel honorálta a magyar nemesség részvételét a 7 éves háborúban, másrészt így akarta erősíteni a köznemesség kötődését Bécshez. Ugyanakkor az udvar fényét is emelte az itt szolgáló, jó megjelenésű, előkelő származású ifjak serege (csak megfelelő magasságú, jóképű 20-25 éves fiatalembereket „soroztak” be ide). A nemes ifjaknak is használt a bécsi környezet, itt nyertek kitekintést a világra, és nagyfokú műveltséget szereztek, az első generáció tagjai közt volt többek között Bessenyei György, a magyar felvilágosodás elindítója, valamint Kisfaludy Sándor (a vígjátékíró Károly testvére) a későbbi divatos költő, az első magyar szerelmes verskötet, a Hymfy szerelmeinek szerzője. A testőrség 250 évig működött, 1849-ben oszlatták fel véglegesen, de közben többször átszervezték.

Forray József nem nősült meg, nem lett gyermeke, így az ő halálával a család ezen nemesi ága kihalt. (A nemesség csak férfiágon volt örökölhető.) Testvére, Erzsébet, Turcsányi János kapitány felesége lett

A másik fiú, Forray András került kapcsolatba Araddal, őt 1747-ben nevezték ki a megye főjegyzőjének, akkor költözött erre a vidékre.

san: Hora, Kloska és Krisán, vagy Horea, Cloșca și Crișan-féle/címen jegyez a román történelem. Mikor 1784 júliusában megkezdődtek ezek a nemesség ellenes megmozdulások, ő Soborsinban ennek egyik első célpontja lett.

A történelekről Márki Sándor számolt be, a Századok 1894-es évfolyamában. Az ő írásából megtudhatjuk, hogy július 27-én Bécs (Bucs) Petru és Ribicze Ursz vezetésével mintegy 20 rablóvá vált szökött jobbágy állított be a kastélyba, azzal a céllal, hogy rávegyék az alispánt, eszközöljön ki számukra kegyelmet a császárnál. Szép szóval, majd fenyegetéssel arra kényszerítették, hogy lóháton velük menjen. Honctőig (*Gurahonc*), majd Dumbravicára, ahol a túsul ejtett megyei vezető arra kényszerült, hogy latin nyelvű levelet írjon a vármegyéhez, a császárnak, illetve a helytartó tanácsnak a kegyelmi kérvény felterjesztése érdekében. A vármegye Sztanislovits Pál szolgabíró, Petrovics Péter aradi görögkeleti püspököt és Gersics Péter görögkeleti esperest bízta meg a rablókkal való tárgyalással. Végül a II Józsefhez címzett kérvényt elküldték, a kegyelemlevél pedig gyorsan megérkezett, így az alispán július 31-én kiszabadult.

Ez csak előszele volt a Horea-féle lázadás helyi szakaszának. Szintén Márki Sándortól tudjuk, hogy november 7-én délután háromkor, Ribicze Ursz és Lupencs Juon vezetésével a lázadók bejöttek Soborsinba azt kiabálva, hogy a császár rendelete szerint csak az oláhokat és a németeket hagyják életben. *„A kastély alá a csapatot, Braniczán György községi bíró vezette, s a kapun botjával kopogtatván a császár nevében bebocsátást kért. A tiszttartó felhívására a kastélyban egybegyűlt parasztok nem mertek ellenállni, mire a csőcselék berontott, szétszórta a szép könyvtárat s az iratokat, felosztották egymás között az ezüstnemüket, szétrombolták a virágházat, felgyújtották a kastélyt és az uradalom minden épületét. (...) Lángba borították a plébános lakását is, és Árgyelán kapitány még meg is verte a nála oltalmat kereső papot, az anyakönyveket, számlásokat s egyéb iratokat pedig megsemmisítették. A római katolikus templomra*

nem vetettek üszköt, de annál jobban megszenségtelenítették. (...) A soborsini kastélyt, az uradalmi épületeket, a római katolikus plébániát úgy tönkretették, hogy újra kellett építeni, az ezüstnemű egy részét a környékbeli falvak „köztiszteletben” álló személyeinek házaiban találták meg.”

Forray András a történelekről a következőket írta a bihari főispánnak: *„Én már valóban semmit sem félhetek, mert mindenemet elvesztettem, amit ifjú korom óta munkával és igaz úton szereztem. Csupán életem és földem maradt meg, de életem sem maradt volna meg, ha az utóbbi két hónapban, mióta a haramiák kezéből kiszabadultam, Isten különös kegyelméből nem tartózkodtam volna a soborsini úttól. Mert bonyolódott körülmények közt senki sem lehetett ott családom tagjai közül, és én kérem az Istent, mentse meg minden tisztelt ismerősömet a hasonló szerencsétlenségtől. (...)*

Wagner Szabó, soborsini plébános és minorita szerzetes, a plébánia új anyakönyvének első oldalára a következőket írta:

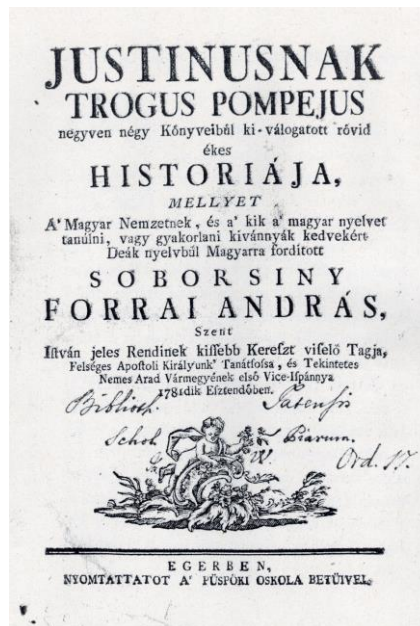
„Hogyha utalni szabad nagy példákról kicsinyekre

Ez volt Trójának képe bevételekor.”

A román történészek másképpen értékelték a történeteket, Densusianu a *Reolutia lui Horea* című könyvben (1884. Bukarest) a következőket írta minderről: *„nem maradt meg egyetlen épület sem, amely a nemes urak zsarnokságainak emlékül szolgálhatott volna.”*

Ezt követően Forray András új birtokokat vásárolt, 1785-ban II. József elismerte Fehér megyében a kisludasi birtok³, majd Arad megyében az Odvas és Nagyiratos puszták megvásárlási jogát.⁴ Ez utóbbira (3600 holdas puszta) lakosságot telepített, ezért a település a Forray-Nagyiratos nevet kapta. (Az impériumváltás után Nagyiratos neve elől eltűnt a Forray név.)

Mint királyi tanácsos feltétel nélkül Habsburg párti volt, de ez nem azt jelentette, hogy elfordult a magyar nyelvű kultúrától, az általa hasznosnak gondolt latin műveket anyanyelvére (és nem németre!) fordította. 1781-ben jelent meg 450 oldalas könyve, melynek címe „Trogius Pompeius Justinusnak negyvennégy könyvből kiválogatott rövid, ékes históriája.”

Ennek az előszavában írja a következőket : „(...) sokszor, a közönséges hivatalombéli, nem különben a gazdaságot illető foglalatosságimtul üres óráimban, hogy sem más hivalkodásomban, kártya, 's kozkák között, vagy haszontalan beszélgetésekkel töltöttem volna üdömet, magam multságára, s nemzetemnek hasznára fogtam e' munkához (...) kivált a magyar fejer népnek kedvéért, a'ki Deák nyelvet nem tanult (...). (A könyvismertető 1788-ban a Bécsi Magyar Kurirbanban jelent meg.)

Forray Andrásnak egyetlen fia, Ignác vitte tovább a családi nevet, ő Arad vármegye főjegyzője lett, majd másodalispánja, táblabírája és királyi udvarnok. 1789-ben bárói címet kapott⁵, 1794-ben halt meg.

Jamniky Johny Annával való házasságából egy fiuk született, akit szintén Andrásnak kereszteltek, az aradi utca az ő nevét viseli. A névadó Forray András (1780–1830),

egy ideig Arad alispánja volt, majd 1807-től királyi kamarás és királyi biztosa Eszék, Szentgyörgy és Zombor városnak, több megye táblabírója, 1824-től kraszói főispán helyettes, 1829-től csanádi főispán. Szintén adakozó természetű volt, például az aradi görögkeleti román püspöki egyházmegyét is támogatta, ennek alapjai között 1894-ben, báró Forray András 1878 forint összegű támogatása található.

Halálának évében, 1830-ban vette meg az aradi Főtéren álló, hosszúfrontos, régi harmincad épületet. (A harmincad Árpád-kori eredetű vám, kezdetben vásárvámként szerepelt, később külkereskedelmi vám volt.) Úgy határozott, hogy azt lebontatja, és az óriási telken át egy utcát nyittat a mai nagypiac, a Thököly tér felé. Váratlan halála azonban megakadályozta, hogy ez a terve akkor megvalósuljon, az utca csak 1842-re lett meg. (Ezt nevezték el róla). Ennek elejére két sarokház épült, melyek a legmodernebb úriházak lehetettek, hiszen itt szállt meg 1841-ben József főherceg, majd 1847-ben István főherceg. A jobboldali épületet, amely a lánya családja, a Nádasdyak birtokában volt, lebontatták,

a helyére emelt épületet az Arad történetét ismerők ma is Nádasdy palotának nevezik.

Korompai Brunswick Júlia grófnővel kötött házasságából két gyermek született: Júlia és János (Iván). Júlia gróf Nádasdy Lipóthoz, ment férjhez, csillagkeresztes palotahölgy lett.

A Csillagkeresztes Rendet 1668-ban III. Ferdinánd özvegye, Gonzágai Eleonóra hozta létre. Tagjai, csak olyan férjes hölgyek vagy özvegyek lehettek, akik az úgynevezett „őspróbát” letették (nemességigazolás), 8 atyai és 4 anyai nemes őst igazoltak. Elkötelezték magukat a vallás szolgálatára, az erényes életre, jótékonykodásra, a szenvedőkkel, betegekkel való foglalkozásra.

Iván volt az utolsó soborsini Forray gróf. (1847-ben erősítették meg grófi címét).

Az Aradi Közlöny 1932-ben a következőket írta róla: *„Isten kegyelméből gyönyörű szép ember volt a fiatal gróf és hódításairól még néhány évtized előtt is legendákat meséltek a jó memóriával rendelkező öreg asszonyságok. Iván gróf mindenféle női halandó körül legyeskedett. Az 1840-es években Pesten egy ilyen esetből kifolyólag párbaja is támadt néhány arisztokrata barátjával. Ráadásul becsületszavát kellett adnia báró Wenckheimnek, hogy elutazik Pestről, sőt hosszú ideig Magyarországot is elhagyja. Meg is cselekedte ezt Iván gróf, és évekig*

vadászott, utazott messze világrészekben. Bejárta Nyugat Európát, azután Egyiptomot, Szíriát, Máltát, Olaszországot. Illusztrált utazási naplóját édesanyja adta ki 1859-ben. Mikor a szép gróf hazajött, többnyire Arad megyei birtokain élt, szívesen hódolva régi passziójának, a nőhódításnak, melynek egy londoni útjáról hazatérve, áldozata lett. A mohó szerelemből származó betegség ölte meg őt 34 éves korában, 1852-ben és vele kihalt családjának utolsó férfi sarja. A soborsini kriptában a családi címert megfordították, és alája csupán a következő felírást vésték: Az UTOLSÓ SOBORSINI FORRAY HAMVAI”

Családi címerük: kék pajzsban, zöld alapon, két egymás felé forduló griff, közösen egy cölöpösen helyezett lándzsát tartanak, melynek hegyén bajuszos, turbános törökfő van. A bárói és grófi címer ettől annyiban tér el, hogy a griffek buzogányt tartanak, s 3 sisak van a pajzs felett. A sisakdísznél a középső nyílt szárny közt lándzsa, a két szélsőn egymás felé fordult teljes griff.

A hatalmas vagyont az egyetlen élő gyermek, gróf Nádasdy Lipótné örökölte. Az aradi házak, az iratosi, buzsáki, gyoroki és ménesi szőlő a Nádasdyaké maradt, a soborsini uradalom örökség útján gróf Hunyadyra szállt. Az ő kastélya került aztán a román király birtokába.

Az impériumváltást követő utca és helységnév változtatások során a Forray elnevezés mindenhol törlődött.

Erről így ír az Aradi Közlöny: „*Ha báró Forray Andrásnak csak az az egy érdeme lenne, hogy saját költségén utcát épített, akkor is időszerűnek tartanám, hogy nemcsak személyével, hanem az első vicispán nagyatyjával és egyéb őseivel, még a centenárium elmúltával is foglalkozzunk. A család nemcsak a megyének, de főleg Arad városának több mint száz éven át kimagasló tényezője volt. A lakosság kegyelete és hálája mindössze abban nyilvánult meg, hogy az ajándékba kapott utcát Forray utcának nevezték el, amelyet a város nemes tanácsa hálája elismeréséül hivatalosan is elfogadott. Csak az a baj, hogy hamar felejtünk, mert ez a hála csak 78 évig tartott. Az impériumváltozáskor ugyancsak a város tanácsa a Forray nevet rövid úton másra cserélte fel. **Vajon mit szólnának hozzá, ha a család jogutódai az adományozást is visszaszívnák?***”

Az Aradi Közlöny tárcájában írottak ma napig sem veszítettek aktualitásukból

Az Orczyak emlékét az egykori Orczy utca (ma Stefan Augustin Doinas) őrizte Aradon. A névadó Orczy Lőrinc,

pontosabban Orczy II. Lőrinc (1784–1847),⁷ akit később az Aradi Közlöny az első aradi gavallérnak nevezett, 1830 és 1836 között volt a város főispánja, és nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Arad elnyerje a szabad királyi város címet. Mint a

„király képe” ő hozta Aradra az oklevelet 1834-ben. Ennek tiszteletére emlékérmét bocsátottak ki a következő felirattal:

elől: NOVA AERAE LIBERTATAE CIVITATIS ARADINENSIS DIE 21. AUG. 1834. PER FRANCISCUM PRIMUM AUSTRIAE IMPERATOREM ET REGNUM HUNGARIARE (Arad szabad királyi város új korszakának napja 1834 augusztus 21., első Ferenc osztrák császár és magyar király nevében)

hátral: EX GRATITUDINE CIVIUM ARADINENSIVM PRO MEMORIA (az aradi polgárság hálájának emlékére.)

a babérkoszorúban: COMMISSARIO RECIO/BARONI/LAURENTIO/ORCZY/SACRATUM (Báró Orczy Lőrincz főispáni, felügyelői kinevezésének szenteltetett.)

E mellett ő a megalapítója az aradi közkönyvtárnak, H. Kakucska Mária, az Orczy család könyvtárának kutatója, erről így ír 2005-ben: „(...) *Konklúzióként leszögezhető, Orczy II. Lőrincet tekinthetjük a körülbelül 7000 könyv ajándékozójának, méltó ajándékot adva ezzel a királyi várossá nyilvánított Aradnak. Miután a kölcsönző cédulák segítségével beigazolódott az Orczyanum léte, néhány használójának a neve, már csak a kötetek használatba vétele hiányzott. E cél eléréséhez azonban a ma létező egyetlen katalógus sem jelent segítséget azon egyszerű oknál fogva, hogy a kötetek nincsenek nyilvántartva. A könyvek ettől függetlenül*

ott vannak a Xenopol könyvtárban, jegyzék nélkül, aránylag jó állapotban. Egyelőre nem tudni, milyen művek találhatóak ott, és azt sem pontosan mennyi, de ez év (2005) májusában nem csak Orczy: I. Lőrinc, I. József, I. László, hanem még VIII. és IX. István egymástól igen jól megkülönböztethető könyveiből is átlapozhattunk jó néhányat.”⁸ (A családfában az Istvánok már nem szerepelnek.)

Remélhetőleg a Xenopol könyvtárban, az elmúlt 9 év alatt sikerült az Orczyanum könyveit nyilvántartásba venniük, és mind a 7000 könyv megvan!

Orczy Lőrinc báró másik nagy érdeme, hogy Aradon a lövészházat ő építette saját és baráti körének szórakoztatására, majd 1831-ben létrehozta az Aradi Polgári Lövész Egyletet.

Lövőide.

Az Aradi Közlöny 1938. január elsején foglalkozott az akkor több mint 100 éves Aradi Polgári Lövész Egylettel, nosztalgizva, de ugyanakkor tárgyilagosan mutatta be az egylet múltját.

A riporter (n. sz.) megszólaltatta a 72 éves Kosztka Emilt, aki 1891-től tagja volt az egyletnek, és valamikor sikeres versenyzőként szerepelt. Az idős titkár az alapításra így emlékezett vissza: *„az alapítást úgy kell érteni, hogy odaajándékozta az épületet az általa összeverbuvált egyletnek, és ráadásul még a Ligetet is. Évtizedekkel később a klubhelyiség közelében szép kioszkot is építettek. Ma már csak a klubház a mienk. Amikor a telekkönyvet annak idején felfektették, a*

klub nem gondoskodott a tulajdonjog bevezetéséről, így a városé lett a hatalmas értékű Liget. Azt a hibát is elkövették, hogy a városi tulajdonná lett területen építették a vendéglőt is, és ez is a városé lett. (...) Az első elnökünk nevét kegyelettel megőriztük, minden évben Lőrincz napján (augusztus 10.), a tizenegy lőállásban ropogtak a fegyverek.” Érdekes, hogy Kosztka Emil szerint a Liget Orczy báró tulajdona volt, míg Pászthory János, királyi kamarai tiszt szerint 1805-ben a Királyi Kamara ajándékozta a Ligetet a városnak.⁶

A régi szép időkről olajfestmények és fényképek beszéltek, ezek érdekes dokumentumok az egyesület életéről. Négy, falra függesztett festmény a múltból: **„Búcsúzás”** (1849 augusztusában a győztes osztrákok elvették az egyesület fegyvereit), **„Első lövés”** (azt a pillanatot örökítette meg a festő, amikor Orczy Lőrinc átadja az egyesületet Arad város polgárságának), **„Díszjövetel 1834.”** (a díszfelvonulási menetet ábrázolja a régi városháza elé), **„Felszabadulás 1834. augusztus 21.”** (a Szabadság téri népünnepély látható.)

A fényképek sokasága, többek között csoportkép 1864-ből, ez Auerbach és Kozmata fényképészek munkája. Ami számomra meglepő volt, hogy az újság-cikkben felsorolt fényképek között található névrokonom, Piroska Jóska fényképe, aki mint „célzó” pózolt díszmagyar ruhában. Be szeretném látni ezt a fényképet!

Sok fotó készült Rost Szerafina kötél-táncosnő temetéséről, aki 1871-ben aradi fellépésekor itt lezuhant és szörnyethalt. Az egyesület saját halottjának tekintette, a lövészházban ravatalozták fel.

Kosztka Emil elmondásából tudjuk, hogy dr. Grumáz László, a későbbi bankigazgató 1912-ben Európa bajnok lett, híres lövő volt Kövér Gábor földbir- tokos, Terhájgó Lajos dr. gyógyszerész, Klein Ignác sütőmester.

Az újságíró így zárja a riportot:

„A százhet éves egyesület épülete még ma is fennáll. Kisé megrokkanva, megkopva, elszíntelenedve ugyan, de még ma is a régi feladatának igyekszik megfelelni: társas összejöveteleknek nyújt megviselt falai között szerény hajlékot. Régen, rangot jelentett, ha valaki a lövészegylet tagja volt, ma már a különböző pártok tartják itt gyűléseiket. (...) A Polgári Lövész Egylet tizenegy lőhelye bedeszkázva szomorkodik. Nem füttyülhetnek már a gyorsröptű golyóbisok a lőpálya két magas fallal elhatárolt területén, mert a falakból csak néhány méternyi maradt meg. Beépítették Orczy báró híres lőhelyét a kegyeletlen utódok.”

A szomorú hangulatú befejezés Kern András népszerű dalát juttatta eszembe, a Lövölde tér című, amely szerint ott mindig hideg van., ahol köd ül a zugokban, és fúj a szél a Liget felől unottan...

Orczy II. Lőrinc 1836 augusztusában lemondott a főispánságról, mivel elvesztette látását. Battyhányi Terézszel (1790-1843) kötött házasságából egy gyermekük született Anna, aki Szapáry József felesége lett, de fiú örökös hiányában ez az Orczy ág is kihalt.

Az Orczyak a Forrayhoz hasonlóan szintén régi főnemesek voltak, bár az ősök a XVI–XVII. században Vas és Somogy vármegyében Arczi, Arczill, Orczill néven még kishemesi sorban éltek. A családnak sok olyan tagja volt, akik Lőrinchez hasonlóan, nagy vagyonukkal a közügyet szolgálták, érdemes róluk is néhány szót ejteni.⁷

Orczy I. Lászlónak (1750–1807) Aradhoz nem sok köze volt, de annál ismeretebb a neve Temes megyében, ugyanis, mint császári biztos foglalkozott a törököktől visszahódított területek betelepítésével. Az Orcifalva (Orțișoara) település az ő nevét viseli a mai napig. Ő az alapítója a Budapesten található Orczy kertnek.

Orczy I. Lőrinc (1718–1789), folytatta az édesapja (II. István 1669–1742) által megkezdett birtokszerzést. 1735-ben filozófiát tanult Budán, tanulmányai

befejezése után katonai pályára lépett, részt vett a drezdai csatában is. Mint tábornok kérte nyugdíjazását, köztisztviselő pályára lépett, 1764-ben Abaúj vármegye adminisztrátora, majd főispánja lett, 1780-ban a Tisza folyó szabályozásának biztosa. Nagy műveltségét, sokoldalúságát mi sem bizonyítja jobban, hogy létrehozott saját és leszármazottai számára egy 8200 kötetből álló könyvtárat mely Orczyanum név alatt vált ismertté. (Ennek egy része került Aradra.)

Az elmúlt időszak lelkes kutatóinak (Petrovay György, Friedrich Endre, Fekete Nagy Antal, H, Kakucs Mária) köszönhető, hogy az Orczy család iratainak lelőhelyeit sikerült kideríteni, felleltározni, hiszen az anyagok a házasságok révén más és más család birtokába kerültek. Ezzel magyarázható, hogy nemcsak az Aradi Levéltárban, hanem a Magyar Országos Levéltárban, a Budapesti Széchényi Könyvtárban, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában, a Budapesti Piarista Rendház Levéltárában, valamint a Nagybányai Levéltárban is található hozzájuk kapcsolódó dokumentumok.

Befejezésül hadd idézzem Orczy I Lőrinc versét, amelyet 1771-ben Barcsay Ábrahám barátjának írt⁹. Panasz az öregségről című költemény kedves sorai akár a mai idősekről is szólhatnának:

Kérdezed, mint folynek hanyatló napjaim,

Hogy bírnak erőtlen, tántorgó tagjaim

Készülget naponként Ősök hajlékábann,

.... Félre teszi tehát Aroúet írását,

Buffon Póp Bolinbrock tzifra másolását

Ötvenedik Zsoltárt penget most hárfáján,

Salamon'nótáját zendi furulyáján.

El találta, Jó Társ, Hegy'alján is valék,

*De sok muskatoltól ám, majd meg is halék.
Ott hagyám hát Bacchust seprős Szúzeivel,
Mádi hegy'oldalán Szedők seregével.
S'míg ők arany szőlőt szedének tsebrekre,
Nekem nagyobb gondom volt egészségemre.
Ez ugyan már megtért, élek és pihegek,
De már tsak mint árnyék föld'hátán lebegek.*

Piroska István

Nyugati Jelen Évkönyv. 2015

Jegyzetek

1. Királyi Könyvek 30. kötet, 229 o.
2. K. K. 45. kötet, 526 o., 47. kötet, 510 o.
3. K. K. 53. kötet 347 o.
4. K. K. 53. kötet, 337-338 o.
5. K. K. 54. kötet 173 o.
6. Azt írta az újság, Szövétnék 2012. 87. sz.
7. K. K. 31. kötet 342. o.; 37. kötet 526. o., 531. o., 552. o.; 43. kötet 444. o.; 47. kötet 199. o., 773. o.; 63. kötet 744. o.
8. H. Kakucs Mária: Az Orczyanum, az Orczy család könyvtárának vázlatos története, Magyar Könyvszemle, 2007. 4. sz.
9. H. Kakucs Mária: Orczy Lőrinc hagyatéka, ismeretlen versei, Magyar Könyvszemle, 2002. 1. sz.